

Slim^{2.0}

*facetten van
hoogbegaafdheid*

INHOUD

1	Delphimodel Hoogbegaafdheid	11
	<i>Maud van Thiel</i>	
2	De hersenen en het zenuwstelsel	19
	<i>Frouke Welling</i>	
3	Signaleren van hoogbegaafdheid	23
	<i>Mariska Poelman</i>	
4	Misdiagnoses	29
	<i>Marijne Sammels en Lilian Snijders</i>	
5	Sensorische Integratie en hoogbegaafdheid	37
	<i>Janneke Baas</i>	
6	Profielen van hoogbegaafden	43
	<i>Desirée Houkema en Yvonne Janssen</i>	
7	Sociale- en emotionele ontwikkeling	61
	<i>Mia Frumau</i>	
8	Koko	65
	<i>Mia Frumau</i>	
9	Positieve Desintegratie Theorie van Dabrowski	69
	<i>Rianne van de Ven</i>	
10	Motivatie en creativiteit	79
	<i>Annet Atsma en Anita Wuestman</i>	
11	Baby's en peuters	85
	<i>Frouke Welling</i>	
12	Peuters op school !? - vervroegde toelating op de basisschool	89
	<i>Eleonoor van Gerven</i>	
13	Hoogbegaafdheid en de rol van ouders	99
	<i>Marieke van der Zee</i>	
14	Hoogbegaafdheid in het primair onderwijs	107
	<i>Janneke Breedijk</i>	

© Stichting Koepel Hoogbegaafdheid, Purmerend 2015
Eindredactie: Frouke I. Welling
Grafische vormgeving en lay-out: Theo van Waarden, Grafideo
Druk: Wilco Amersfoort
Brochuren: Boekbinderij Van Waarden Zaandam

ISBN 978 90 816598 0 2
NUR 840

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

15	Beter begeleiden van uitdagend onderwijs <i>Eleonoor van Gerven</i>	113
16	Een prettig gesprek - over communicatie tussen ouders en school <i>Dolf Janson</i>	119
17	Plusklassen <i>Jet Barendrecht</i>	133
18	Onderpresteren <i>Frouke Welling en Annet Atsma</i>	139
19	Onbelemmerd leren <i>Heleen Wientjes</i>	147
20	Hoogbegaafdheid en geloof <i>Jan Dijkstra</i>	157
21	Wat kunnen ouders, leraren en hulpverleners van hoogbegaafde kinderen leren van de kennis die er thans is over hoogbegaafde volwassenen? <i>Noks Nauta</i>	163
22	Schoolkeuze <i>Anita Wuestman</i>	169
23	Begaafdheidsprofielscholen <i>Frouke Welling</i>	173
24	Hoger onderwijs <i>Frouke Welling</i>	177
25	Top-down leren <i>Jet Barendrecht</i>	179
26	Versnellen <i>Lianne Hoogeveen</i>	189
27	Compacten en Verrijken <i>Marianne Pluymakers</i>	197
	Literatuurlijst	207
	Trefwoordenregister	221
	(Internet)adressen	223

Profielen van begaafde leerlingen

Begaafdheid kan op verschillende manieren in zichtbaar gedrag tot uiting komen. Aangezien persoonlijkheid het resultaat is van ervaring en aanleg, worden ook begaafde leerlingen niet op dezelfde wijze beïnvloed door hun bijzondere vermogens. Bij deze ontwikkeling moet rekening gehouden worden met de interactie van emotionele, sociale, cognitieve en fysieke factoren. Al deze gebieden hangen met elkaar samen en werken op elkaar in.

43

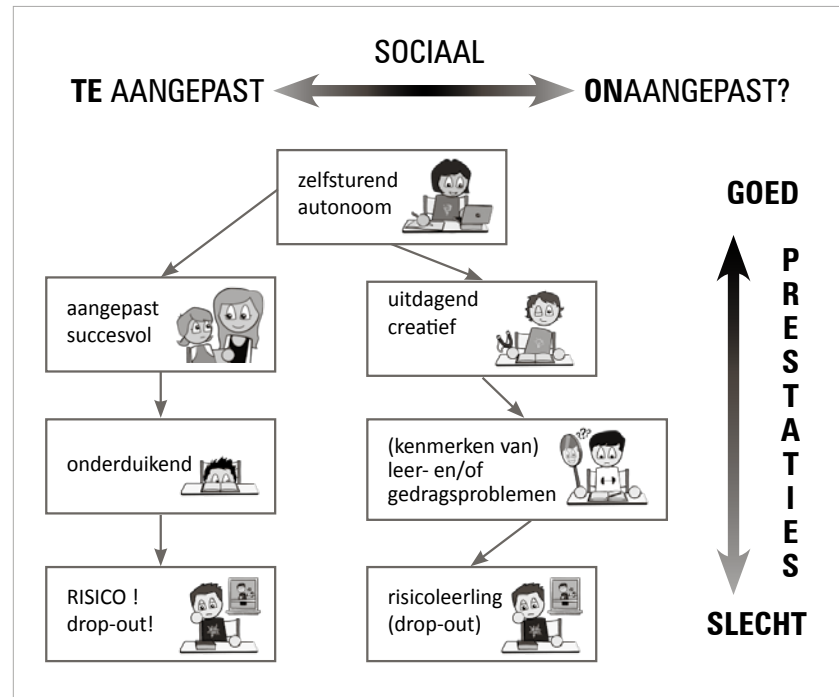
Op grond van jarenlange ervaring in de vorm van observaties, interviews en literatuuronderzoek hebben Betts & Neihart (1988; 2010) zes profielen opgesteld. Deze profielen verschaffen informatie over gedrag, gevoelens en behoeften van verschillende typen begaafde en getalenteerde leerlingen. Ze dienen als basis voor een theoretisch concept van waaruit inzicht verschaft kan worden. Dit leidt tot een beter begrip en is van belang voor het stimuleren van persoonlijke groei op cognitief, sociaal en emotioneel gebied.

In het schema op de volgende pagina is duidelijk zichtbaar op welke manier er niet voldoende aan de psychologische basisbehoeften (relatie, autonomie en competentie) wordt voldaan. De door Betts & Neihart beschreven profielen zijn hierin schematisch uitgezet langs twee dimensies:

Sociaal: van '(te) aangepast' tot 'onaangepast?'

Prestaties: van 'goed' tot 'slecht' presterend.

Voor alle profielen geldt dat deze niet statisch zijn. Mede afhankelijk van de omgeving kunnen leerlingen zich bovendien anders profileren in verschillende situaties. Van belang is vooral om goed te realiseren dat verschillende begaafde leerlingen zich anders profileren.

profielen van leerlingen (Betts en Neihart)

Zelfsturend autonoom

De zelfsturende autonome leerling weet wat hij/zij kan en laat dit ook zien. Deze leerling heeft een goed zelfinzicht en goede sociale vaardigheden. Daarnaast werkt deze leerling zelfstandig, ontwikkelt eigen doelen, is ondernemend, komt op voor eigen opvattingen en is bereid tot het nemen van risico's. Deze leerling wil en durft te leren!

Hoewel dit de ideale leerling lijkt, blijft het belangrijk ook deze autonome leerling te ondersteunen. De focus ligt hierbij vooral op het zo veel mogelijk faciliteren van mogelijkheden tot onbegrensd leren.

Kenmerken van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling is in balans met zichzelf en met zijn omgeving: vanuit zichzelf is hij op groei gericht en uit op ontwikkeling. Hij ervaart in dit ontwikkelingsproces geen persoonlijke belemmeringen, durft te leren en is trots op hetgeen hij bereikt.

Dit gunstige beeld betekent niet dat deze leerling geen behoeften heeft aan stimulans, faciliteren en effectieve feedback. Integendeel, om voortdurend eigen grenzen op te zoeken, te verkennen en te verleggen, zal de omgeving daarvoor ruimte en stimulans moeten blijven geven.

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> – zelfverzekerd – accepteert zichzelf – heeft een <i>growth mindset</i> over vermogen/intelligentie – optimistisch – intrinsiek gemotiveerd – ambitieus, enthousiast en laat zich uitdagen – hoeft school of academische studie niet als hoogste prioriteit te zien – vindt het niet erg om fouten te maken en leert hiervan – laat tolerantie en respect naar anderen zien 	<ul style="list-style-type: none"> – goede sociale eigenschappen – werkt onafhankelijk, zonder bevestiging voor zichzelf – stelt (SMART) doelen voor zichzelf – zoekt uitdaging – sterk zelfsturend – goede zelfregulering – werkt enthousiast voor passies en is bevolgen – komt op voor eigen overtuigingen – veerkrachtig – ontwikkelaar van kennis – beschikt over zelfinzicht en zelfacceptatie 	<ul style="list-style-type: none"> – heeft méér ondersteuning nodig, niet minder – stimulans om nieuwe richtingen te kiezen en onafhankelijkheid te vergroten – feedback over sterke kanten en mogelijkheden – gefaciliteerd worden om te kunnen blijven groeien – aanmoediging om risico te nemen, om niet voor zeker te gaan – relaties die ontwikkeling en voortgang mogelijk maken – meer bedreven raken in het managen van zichzelf – behoefte aan supportteam

Tips bij het (h)erkennen van de zelfsturende autonome leerling

De autonome leerling laat zich gemakkelijk herkennen omdat hij durft te leren, goede prestaties levert en dit realiseert in goed contact met zijn omgeving. Een gesprek met de leerling zelf, met de ouders of klasgenoten levert vaak voldoende signalen op om tot herkenning en erkenning te komen. Het beeld van de leerling is in de regel consistent, juist omdat hij in verschillende omgevingen durft te laten zien wie hij is en wat hij kan. In een omgeving waar creatief denken gestimuleerd wordt, wordt deze leerling goed zichtbaar.

In het volgende overzicht staat op welke wijze deze leerlingen vanuit meerdere perspectieven worden ervaren en welke manieren van identificatie signalen van hun talenten en prestaties kunnen opleveren.

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> – bewonderd en geaccepteerd – door de ouders gezien als capabel en verantwoordelijk – hebben positieve invloed 	<ul style="list-style-type: none"> – gesprekken – portfolio's – getoonde prestaties – producten

Perceptie door volwassenen en peers	Identificatie: Signalen (h)erkennen
<ul style="list-style-type: none"> – succesvol in verschillende omgevingen – psychologisch in balans – positieve relatie met peers 	<ul style="list-style-type: none"> – gewonnen prijzen – nominaties – gestandaardiseerde testcores – creativiteitstests

Suggesties voor adequate ondersteuning thuis en op school

Ook al wekt de autonome leerling de indruk het allemaal zelf te kunnen, toch zal de omgeving, ouders en school, ook in deze leerling moeten blijven investeren. Dit betekent vooral ruimte geven, stimuleren, de blik verruimen, de relatie verdiepen, feedback geven, en niet tegenhouden. Kortom faciliteren in mogelijkheden die leiden tot onbegrensd leren.

Ondersteuning thuis	Begeleiding op school
<ul style="list-style-type: none"> – zorg ervoor dat je nabij bent voor het kind, ook op school en in de sociale omgeving – zorg voor mogelijkheden die gerelateerd zijn aan interessegebieden en passie – sta vrienden van allerlei leeftijden toe – neem belemmeringen (om iets te leren) in tijd en ruimte weg – help hen een supportteam op te bouwen – betrek hen bij je eigen passies als ouder – betrek hen bij familieoverleg en besluiten – luister – sta hen niet in de weg en geef veel ruimte 	<ul style="list-style-type: none"> – creëer ruimte voor het ontwikkelen van een langetermijn, geïntegreerd studieplan – neem belemmeringen in tijd en ruimte weg – bied diverse, onderling samenhangende, verdiepingsmogelijkheden – bied mentoraat en bemiddeling – bied een grote verscheidenheid aan opties om te versnellen – wijk af van gebruikelijk schoolbeleid en regels – geef hen ruimte, rem niet af – maak de nadelen van succes bespreekbaar en ondersteun hen om hiermee om te gaan

46

Aangepast succesvol

De aangepaste, succesvolle leerling levert goede prestaties, maar presteert niet naar **eigen** vermogen. Er is daarom sprake van relatief onderpresteren. Deze leerling is perfectionistisch ingesteld en wil graag ‘succesvol’ blijven.

Hierdoor worden risico's vermeden en kan deze leerling zich afhankelijk opstellen van volwassenen, bijvoorbeeld door (onnodig) bevestiging te zoeken van de leerkracht om zeker te weten dat iets 'goed' is en om te voorkomen dat er fouten gemaakt worden. Hij is gevoelig voor en gericht op het voldoen aan verwachtingen van anderen.

Als deze leerling niet gestimuleerd wordt om uitdagingen aan te gaan boven het beheersingsniveau (de zône van naaste ontwikkeling), bestaat het risico op het ontwikkelen van faalangst en onderduikend gedrag.

Kenmerken van de aangepaste succesvolle leerling

De aangepaste succesvolle leerling is gevoelig voor verwachtingen van de omgeving en wil hier graag aan voldoen. Hij is vooral bezig om anderen tevreden te stellen en bevestiging van anderen te ontvangen.

De leerling is perfectionistisch ingesteld en wil het graag goed doen. Het perfectionisme wordt gevoed door het behalen van goede prestaties. Dit staat onbevangen groei en het (durven) 'leren van fouten' in de weg. Hun uitdaging ligt daarom in het durven aangaan van 'risicovol leren' dat gericht is op groei en onafhankelijkheid.

47

Gevoelens en houding	Gedrag	Behoeften (aan)
<ul style="list-style-type: none"> – inschikkelijk – afhankelijk – goed academisch zelfbeeld – faalangstig – extrinsieke motivatie – kritisch over zichzelf – werkt voor een cijfer – onzeker over de toekomst – krijgt graag bevestiging – heeft <i>fixed mindset</i> over intelligentie 	<ul style="list-style-type: none"> – presteert en bereikt doelen – zoekt goedkeuring en bevestiging van de leraar – vermijdt risico's – perfectionistisch – doet niet meer dan gevraagd wordt – accepteert en conformeert zichzelf – kiest veilige activiteiten – haalt goede cijfers – wordt een consument van kennis 	<ul style="list-style-type: none"> – uitgedaagd worden – zwakke kanten leren zien – risico leren nemen – creativiteit ontwikkelen – assertiviteitsvaardigheden leren – <i>growth mindset</i> ontwikkelen – zelfkennis verbeteren – onafhankelijke studievaardigheden aanleren

Tips bij het (h)erkennen van de aangepaste succesvolle leerling

Bij de aangepaste, succesvolle leerling wordt het relatieve onderpresteren niet altijd gezien als ontwikkelpunt, juist omdat deze leerling zich verregaand aanpast en weinig anders vraagt dan bevestiging. Leraren willen wel 'een hele klas vol met dit soort leerlingen'.

Wat kunnen ouders, leraren en hulpverleners van hoogbegaafde kinderen leren van de kennis die er thans is over hoogbegaafde volwassenen?

Hoogbegaafdheid komt tot uiting in alle domeinen van het leven en het kleurt die domeinen ook. Bij hoogbegaafde volwassenen zien we de positieve aspecten van hoogbegaafdheid, zoals passie, energie, focus. We zien echter ook negatieve kanten zoals faalangst, uitstelgedrag, moeite met keuzes maken, burn-out, bore-out en conflicten, zowel op het werk als privé. Sommigen vallen uit en komen niet meer aan het werk. Langzamerhand begint er meer kennis over hoogbegaafde volwassenen te komen (Streznewski, 1999; Jacobsen, 2000; Nauta & Ronner, 2007, 2013; Lucas, 2011).

Er is natuurlijk geen strakke scheiding tussen het hoogbegaafde kind en de hoogbegaafde volwassene. Het gaat om hoogbegaafde individuen in het verloop van hun leven. Veel hoogbegaafde volwassenen zijn als kind niet als zodanig ontdekt. Wanneer zij meer kennis over hun hoogbegaafdheid opdoen, profiteren ze daarvan: ze worden gelukkiger en krijgen meer energie. Zo zie je ze terug 'op koers' komen.

Kennis over hoogbegaafdheid bij volwassenen kan ook behulpzaam zijn voor ouders, leraren en hulpverleners van hoogbegaafde kinderen om hen daarmee beter voor te bereiden op de volwassenheid. Breedijk & Nauta (2102) schreven om die reden ook al een boek voor hoogbegaafde pubers, hun ouders, leraren en eventuele begeleiders, waarin de kennis over hoogbegaafdheid bij kinderen en bij volwassenen is samengebracht. Onderstaand een beknopt en zeker niet uitputtend overzicht van thema's die bij hoogbegaafde volwassenen spelen. Hoe belangrijk het thema ook is ook, er is voor gekozen om in dit hoofdstuk niet in te gaan op de eventuele misdiagnoses en dubbele diagnoses bijvoorbeeld ten aanzien van ADHD, stoornissen in het autismespectrum en andere in de DSM vermelde diagnoses. Daarvoor verwijs ik naar gespecialiseerde boeken en artikelen van met name Webb et al. (2005).

Een existentieel model van hoogbegaafdheid

Er zijn zeer veel definities en modellen van hoogbegaafdheid. Veel hoogbegaafde volwassenen herkenden zich niet in deze definities en modellen, met name omdat deze vaak gericht zijn op kinderen, onderwijs en vorming. In Nederland is in de periode 2006-2007 door middel van een Delphi-methode consensus gevonden en vastgelegd in het zogenaamde 'Delphi-model van hoogbegaafdheid' (zie hoofdstuk 1). In woorden luidt dit:

Een hoogbegaafde is een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren. (Kooijman-van Thiel)

Een zeer hoog IQ is hierin een van de kenmerken van hoogbegaafdheid, maar niet het enige. Dit existentiële, beschrijvende model (het is geen definitie en ook (nog) geen meetinstrument) helpt hoogbegaafden om zich meer bewust te worden van hun talenten, van hun sterke en zwakke kanten en van de valkuilen waar ze in terecht kunnen komen. Zo kan een hoogbegaafde vanuit dit model ook gerichte hulp zoeken. Coaches en counselors gebruiken het in hun werk met hoogbegaafde volwassenen. Het model is natuurlijk ook bruikbaar om naar hoogbegaafde kinderen te kijken.

Hoogbegaafden op het werk

De belangrijkste thema's bij hoogbegaafde volwassenen in relatie tot hun werk zijn:

- Kiezen waar ze gaan werken;
- Zorgen dat ze niet verveeld raken;
- Zorgen dat ze niet burn-out raken;
- De relatie met hun leidinggevende en collega's;
- Conflicten op het werk.

Wat voor soort banen zijn nu eigenlijk passend voor hoogbegaafden? Over het algemeen kunnen hoogbegaafden qua capaciteiten eigenlijk vele soorten werk verrichten, maar ze zijn vaak ongelukkig als ze niet worden uitgedaagd, wanneer het werk niet interessant genoeg is voor hen of wanneer ze in een bureaucratische, rigide organisatiecultuur werken. Hoogbegaafden hebben ruimte nodig om het werk op hun manier te kunnen uitvoeren. Ze zijn vaak gelukkiger wanneer ze op een plek zitten met meer autonomie. Verveling is een risico (Reijseger, Peeters & Taris, 2013, 2014).

Verschijnselen van burn-out kunnen ontstaan wanneer de hoogbegaafde bijvoorbeeld steeds meer energie gaat stoppen in taken die niet passen bij de talenten. Ook kunnen burn-out verschijnselen ontstaan in de loop van een arbeidsconflict.

Sommige hoogbegaafde volwassenen wisselen vaak van werk, elke twee tot drie jaar. Als ze niet weten wat hun talenten of hun behoeften zijn, raken ze uitgeput door dit patroon en zijn ze nooit tevreden over hun werk. Soms hebben ze professionele hulp nodig om uit te vinden welke van hun talenten het meest belangrijk zijn om hun behoeften te vervullen. Het inzichtelijk maken van het proces van keuzes maken kan daarbij helpen (Nauta, Ronner & Groeneveld, 2009). Het concreet in kaart brengen van zogenaamde 'KernTalenten' kan juist hoogbegaafden zeer goed ondersteunen in hun keuzeprocess (Krekels, 2012).

In een kwalitatief onderzoek onder leden van de Vereniging Mensa Nederland werd mensen gevraagd naar de relatie met hun leidinggevend. De uitkomst

was dat een goede leidinggevende voor hoogbegaafden iemand is, die de talenten van deze werknemers ziet en ze genoeg vertrouwen geeft én de ruimte om het werk op hun eigen manier uit te voeren zonder ze daarbij te controleren (Nauta, Ronner & Brasseur, 2012). Het is belangrijk dat hoogbegaafde werknemers aangeven wat zij op het werk nodig hebben om hun talenten zo goed mogelijk te gebruiken, dat zal ook de organisatie ten goede komen!

Conflicten op het werk

Arbeidsconflicten van hoogbegaafden laten een specifiek patroon zien, zo bleek uit een kwalitatief onderzoek (Van der Waal, Nauta & Lindhout, 2013). De conflicten starten altijd vanuit de scherpe waarneming die de hoogbegaafde doet: ze zien vaak wat er niet goed gaat in een organisatie of op een afdeling en willen dan verbetering proberen te bewerkstelligen. Het gaat vaak om belangrijke zaken waarbij waarden aan de orde zijn, zoals rechtvaardigheid en kwaliteit. Hun manier om hierover te communiceren is dan niet altijd effectief. Arbeidsconflicten kunnen leiden tot persoonlijke schade: veel van de geïnterviewden van Van der Waal et al waren hun baan kwijt, sommigen ontwikkelden psychische problemen. Een recent verschenen boek beschrijft een schrijnend voorbeeld van hoe iemand misstanden in zijn organisatie aan de kaak wil stellen ten behoeve van het hogere doel, daar zelf depressief van wordt en een einde aan zijn leven maakt (Dohmen & Wester, 2014). Van der Waal et al vonden het patroon van hoe hoogbegaafden in conflicten terecht komen al bij hoogbegaafde kinderen. Het is belangrijk dat ouders, counselors en coaches hoogbegaafde kinderen zo jong mogelijk helpen om effectiever te communiceren over wat ze zien, wat ze belangrijk vinden en wat hen zo bezighoudt. Hoe eerder in het leven men het niet-effectieve patroon zelf ontdekt én leert effectiever te communiceren, des te minder schade.

Relaties van hoogbegaafde volwassenen

Hoogbegaafde volwassenen kunnen al eerder in hun leven problemen hebben gehad met het beginnen en onderhouden van vriendschappen en intieme relaties. Een groot verschil in IQ (meer dan tien tot twintig punten) blijkt een barrière te zijn in het interpersoonlijke contact. Het zich meer bewust zijn van dat mechanisme en het aanleren van meer effectieve communicatievaardigheden vroeg in het leven kan helpen om meer bevredigende relaties aan te gaan en te onderhouden. Het aangaan van contacten met leeftijdsgenoten is een extra punt van aandacht voor hoogbegaafden, omdat zij soms niet voldoende ontwikkelingsgelijken tegenkomen in het reguliere onderwijs.

In een onderzoek onder 354 leden van de Vereniging Mensa Nederland vonden Dijkstra et al (2012), in vergelijking tot een controlegroep, dat zij het belangrijker vonden om een partner te vinden of te hebben met een hoge intelligentie. Dit gold vooral voor de respondenten zonder vaste partner. In de praktijk blijkt het vaak moeilijk voor hoogintelligente mensen, vooral voor diegenen met het allerhoogste IQ, om een partner te vinden op hun intelligentieniveau.

Het leren door hoogbegaafde volwassenen

Net als bij hoogbegaafde kinderen zijn er ook hoogbegaafde volwassenen die veel moeite met leren hebben. Denk bijvoorbeeld aan faalangst, het niet verworven hebben van leer- en studeervaardigheden en/of –strategieën. Ze kunnen ook onontdekte leerproblemen of –stoornissen hebben, die bijvoorbeeld gemaskeerd zijn door hoogbegaafdheid. Ook kan het zijn dat hun voorkeursleerstijl onbekend is en dus niet effectief wordt ingezet (Van de Ven & Nauta, 2012). Inmiddels wordt steeds meer bekend over zogenaamde metacognitieve vaardigheden, zoals plannen en reflecteren. Die vaardigheden blijken namelijk in hoge mate de leerresultaten te bepalen (Veenman, 2013). Voor hoogbegaafde kinderen is aandacht voor deze vaardigheden daarom van belang om hun talenten te verzilveren in diploma's. We zien dat hoogbegaafde volwassenen die hun opleidingen niet afmaakten, hier later veel last van kunnen hebben. Ze komen daarvoor soms ook moeilijker aan interessante banen.

De motivatie om te leren, gebaseerd op de natuurlijke nieuwsgierigheid van hoogbegaafden, moet gekoesterd en gestimuleerd worden, zo vroeg in het leven als maar kan. Onder hoogbegaafde studenten in het hoger onderwijs (HBO, WO) zou meer aandacht moeten zijn voor hun knelpunten (Nauta & Heldens, 2012). Studieadviseurs, decanen en psychologen in het hoger onderwijs moeten veel meer kennis hebben om deze groep studenten te kunnen herkennen en ondersteunen. Vooroordelen ('als je zo slim bent, dan kun je dit toch...') moeten overwonnen worden en er moeten tools voor deze studenten worden ontwikkeld.

Hoogbegaafde ouderen

Bij het ouder worden zien we sommige hoogbegaafden meer eenzaam worden dan nodig is. Het helpt als ze zelf weten van hun hoogbegaafdheid. Zo kunnen zij en hun omgeving gericht zoeken naar zinvolle tijdsbesteding. Annemarie Roeper, beroemd geworden door het opzetten van een school voor hoogbegaafden in de VS, beschreef haar eigen ervaring als hoogbegaafde oudere in een aangrijpend egodocument (Roeper, 2007).

Gezien de sterke behoefte aan autonomie zullen veel hoogbegaafde ouderen zo lang mogelijk zelfstandig willen wonen. Als dat niet meer gaat, zal er naar een andere woonvorm moeten worden gezocht. Er is uiteraard niet één beste woonvorm voor hoogbegaafde ouderen. Voor sommigen zal het voldoende zijn te weten dat er in hun buurt, wijk of woonplaats andere hoogbegaafde ouderen wonen. Anderen gaan misschien liever verhuizen om bij elkaar in de buurt te komen wonen. De meest vergaande vorm is wellicht een vorm van centraal wonen, waarbij mensen in een zelfde woongebouw voorzieningen met elkaar delen. Een inspirerend voorbeeld is het Rosa Spier Huis in Laren (NH), dat kunstenaars en wetenschappers een zodanige woon- en werkomgeving wil bieden dat zij tot op hoge leeftijd hun artistieke en wetenschappelijke werkzaamheden kunnen voortzetten en een bijdrage kunnen blijven leveren aan het culturele leven, ook al hebben zij verzorging of verpleging nodig (Nauta & Jurgens, 2012). Het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen is bezig dit thema (ook internationaal) op de agenda te zetten (IHBV, 2012).

Conclusies

De belangrijkste boodschappen voor ouders, leerkrachten en hulpverleners van hoogbegaafde kinderen:

- Stimuleer het aangaan van contacten met hoogbegaafde leeftijdgenoten, dit is van groot belang om de identiteit positief te ontwikkelen en eenzaamheid te voorkomen;
- Help het herkennen van de talenten om onder andere beter keuzes te maken;
- Stimuleer het ontwikkelen van leerstrategieën (zichzelf stretchen, buiten de comfortzone treden, leren falen, met tegenslag kunnen omgaan) en metacognitieve vaardigheden;
- Werk aan het leren samenwerken, het vroegtijdig herkennen van eventuele conflicten en hoe hier effectief mee om te gaan.

meer lezen:

- Breedijk J. & Nauta, N. (2012). *Hoogbegaafde pubers. Onderweg naar hun toekomst*.
 Dohmen, J. & Wester, J. (2014). *Operatie 'werk Arthur de deur uit'*.
 Jacobson, M. E. (2000). *The Gifted Adult*
 Kooijman - van Thiel, M. B. G. M. (ed). (2008). *Hoogbegaafd. Dat zie je zó!*
 Krekels, D. (2012). *Beken(d) talent*.
 Lucas, J. (2011). *Ongekend hoogbegaafd*.
 Nauta, N. & Ronner, S. (2007) *Ongeleide projectielen op koers*.
 Van de Ven, R. & Nauta, N. (2012). *Hoogbegaafde Volwassenen en hun voorkeursleerstijl*.
 Veenman, M. V. J. (2013). *Metacognitie bepaalt leerresultaten*.
 Webb, J. T., Amend, E. R., Webb, N. E., Goerss, J., Beljan, P. & Olenchak, F. R. (2005). *Misdiagnosis and dual diagnoses of gifted children and adults*.

meer informatie: www.ihbv.nl